

ADVIES RDA: PROBLEMATIEK VAN WRAK VEE

WRAK VEE:

ADVIES AAN DE MINISTER VAN LANDBOUW,
NATUUR EN VOEDSELKwaliteit INZAKE HET IN TE
NEMEN STANDPUNT TEN AANZIEN VAN WRAK VEE

SAMENSTELLING VAN DE RAAD

- prof. dr. H. Vaarkamp, voorzitter Raad voor Dierenaangelegenheden
- A. Achterkamp
- prof. dr. L.J. Hellebrekers bezoekadres:
- ir. M.J.B. Jansen Laan van Nieuw Oost Indië 131-133
- drs. S.B.M. Jongerius 2593 BM Den Haag
- J.Th. de Jongh
- ir. B.J. Odink postadres:
- ir. C. A.C.J. Oomen Postbus 90428
- mr. A. Oppers 2509 LK Den Haag
- prof. dr. A. Pijpers
- ir. J.C.M. van Rijsingen telefoon 070 3785266
- S.J. Schenk fax 070 3786336
- prof. dr. F.J. van Sluijs email info@rda.nl
- H.W.A. Swinkels
- drs. P.A. Thijsse
- drs.H. van Veen
- prof. dr. J.H.M. Verheijden
- ir. A. Vermuë

Adjunct-secretaris: ir. S.J. Beukema

INHOUDSOPGAVE

Advies	7
1. Inleiding	7
2. Regelgeving	7
3. Wat te doen met ziek vee.....	7
4. Regelgeving en handhaving	9
Onderbouwing van het advies	11
1. Inleiding	11
2. Regelgeving	12
3. Huidige praktijk rondom wrak vee en gevolgen van de nieuwe regelgeving.....	17
4. Transport, consumptie en doden – dilemma's en plan van aanpak voor de toekomst	18
5. Voorlichting.....	24
6. Handhaving	25
Literatuurlijst	26
Bijlagen	27
Bijlage 1: Regelgeving	27
Bijlage 2: Samenstelling werkgroep "Wrak vee"	29
Bijlage 3: Beslisboom veehouder	32
Bijlage 4: Overzicht van publicaties.....	31

ADVIES

1. INLEIDING

De Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren heeft gevraagd om een advies uit te brengen over de problematiek hoe om te gaan met zogenaamd wrak vee. Naast de signalen en voorbeelden dat veehouders te lang 'zelf dokteren' als dieren ziek of gewond raken, waardoor dieren langer lijden dan noodzakelijk is, maakt de recent gewijzigde Europese regelgeving op het gebied van hygiëne en op het gebied van transport van dieren het ook lastiger dan voorheen om wrak vee economisch te verwaarden.

Het doel van het advies is om aan te geven op welke wijze alle betrokkenen die te maken kunnen krijgen met wrak vee, met name veehouders (waaronder mutatis mutandis voor dit advies ook hobbydierhouders worden begrepen), het beste om kunnen gaan met ziek of gewond vee om te voorkomen dat deze dieren wrak worden en als de dieren wrak zijn hoe onnodig lijden van deze dieren zo veel mogelijk wordt voorkomen.

Onder wrak vee worden dieren verstaan die meer dan licht gewond of meer dan licht ziek zijn.

2. REGELGEVING

De **nieuwe** Europese **transportverordening** eist dat alle dieren die getransporteerd worden fit

moeten zijn. Wrakke dieren zijn per definitie niet fit en mogen daarom niet meer getransporteerd worden. Dit verbod geldt zowel voor beroepsvervoerders als voor de veehouders zelf.

Gewonde of verzwakte dieren zijn niet geschikt voor transport. Echter, licht zieke of licht gewonde dieren kunnen geschikt voor vervoer worden bevonden indien het vervoer geen extra lijden veroorzaakt. In geval van twijfel moet hierbij diergeneeskundig advies gezocht worden."

Dieren die niet meer kunnen staan mogen niet levend worden vervoerd, ook niet onder voorwaarden. Alleen vee dat door een ongeval wrak is geworden mag nog wel voor nationale consumptie worden geslacht. Dit vee moet dan op het bedrijf worden bedwelmd en verbloed. Het gedode dier moet daarna naar het slachthuis worden getransporteerd voor verdere verwerking.

3. WAT TE DOEN MET ZIEK VEE

De veehouder zal als hij een licht ziek dier of licht gewond dier op zijn bedrijf heeft een aantal beslissingen moeten nemen. Welke beslissing hij neemt en wat daarvan de gevolgen kunnen zijn is weergegeven in de beslisboom (bijlage 3)

Het doel van dit advies is om er alles aan te doen om te voorkómen dat er wrak vee ontstaat en als vee wrak wordt de tijdsspanne van mogelijk lijden zo kort mogelijk te maken.

Onthouding van de nodige zorg moet worden gezien als een inbreuk op artikel 37 van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren.

Sinds mensenheugenis doden veehouders zelf wel eens dieren op hun bedrijf zonder dat hierop enig zicht of controle is. Om te bevorderen dat het doden van een wrak dier zo verantwoord mogelijk gebeurt wordt voorgesteld dit onder voorwaarden toe te staan.

De Raad adviseert:

- om **ter stimulering dat dieren tijdig worden behandeld:**
 1. te stimuleren dat de dierenarts vroegtijdig wordt ingeschakeld bij ziekte of verwonding van dieren op het bedrijf.
 2. te bevorderen dat iedere veehouder in overleg met zijn dierenarts een bedrijfsgezondheidsplan opstelt, waarin onder meer opgenomen is een afspraak betreffende periodieke bedrijfsbezoeken, hoe om te gaan met zieke dieren, wat wordt gedaan om wrak vee te voorkomen en hoe met wrak vee wordt omgegaan, waaronder eventueel het doden van het dier.
- 3. dat individuele dierenartsen nagaan op welke wijze zij de drempel bij veehouders kunnen verlagen om vroegtijdige hulp van een dierenarts in te schakelen. De Raad verwacht van de beroepsorganisatie van dierenartsen hierbij een stimulerende rol.
- 4. een onderling afgestemde voorlichtingscampagne op te zetten, gericht op het voorkomen van wrak vee door de veehouderijsector, de hobbydierhouders, de slachtsector, de dierenartsen, de overheid en de dierenbeschermingsorganisaties. Het voortouw moet daarbij bij de sector liggen.
- 5. duidelijkheid te geven welk nog net niet-wrak alsook welk wrak vee nog mag worden geslacht voor humane consumptie. De Raad adviseert om daarbij de instructie van de Voedsel en Waren Autoriteit inzake de selectie die bij de keuring voor het slachten plaatsvindt (RA26) als leidraad te gebruiken¹.
- om **voor het doden van wrak geworden dieren in verband met afvoer ter destructie:**
 6. het onder voorwaarden toe te staan aan de veehouder om wrakke dieren zelf te bedwelmen door middel van een penschiettoestel en daarna te laten

¹ Deze instructie wordt regelmatig herzien en is te vinden op www.vwa.nl, "Wet en regelgeving", "instructies"

verbloeden (zie voor de voorwaarden blz. 19 en 20 van de onderbouwing van het advies)

7. in de Europese Unie te pleiten voor aanpassing van de Europese regels om toe te staan dat veehouders zelf dieren mogen doden².
 8. voor het doden van kleine dieren op het bedrijf door de veehouder zelf onderzoek naar alternatieve methoden uit te voeren.
- **om, met betrekking tot door een ongeval acuut wrak geworden dieren:**
 9. te bepleiten in de Europese Unie dat vlees en andere producten van door een ongeval wrak geworden, maar overigens gezonde, dieren op de internationale markt kan worden afgezet.
 10. te bepleiten in de Europese Unie dat veehouders bij wie op het bedrijf een wrak, maar overigens gezond, dier wordt gedood voor de slacht eveneens in aanmerking voor de Europese subsidies die ook gelden voor veehouders waarvan de dieren op het slachthuis worden gedood en geslacht.

² De Nederlandse Bond voor Handelaren in Vee vindt dat ook anderen dan de veehouder zelf, bijvoorbeeld veehandelaren, wrak vee op het bedrijf mogen doden (zie ook pagina 21, voetnoot)

De Raad wil benadrukken dat de veehouder te allen tijde zelf verantwoordelijk blijft voor het wel en wee van het vee op zijn bedrijf.

De Raad adviseert om het voortouw voor de coördinatie van de uitwerking van de punten 1 t/m 5 neer te leggen bij de sector. Hierbij wil de Raad benadrukken dat een ieder die bij deze problematiek van wrak vee betrokken is zijn eigen verantwoordelijkheid heeft om de gestelde doelen te bereiken.

Voor de uitwerking van de punten 6 t/m 10 zal het voortouw moeten worden genomen door de overheid.

4. REGELGEVING EN HANDHAVING

De Raad adviseert om op het gebied van wrak vee niet meer regels te stellen dan in Europees verband afgesproken is, maar adviseert ook om deze regelgeving wel streng te handhaven.

Indien echter in het kader van dit advies ondersteunende regelgeving een positieve bijdrage kan leveren aan het bereiken van de gestelde doelen, dan is aanvullende regelgeving te overwegen.

De Raad acht het van belang dat tussen Nederland en de omliggende landen een zo groot mogelijke uniformiteit wordt gehanteerd ten aanzien van de van de handhaving en de controle. De Raad adviseert daarom om hierover goede contacten te

onderhouden met de buurlanden (met name België en Duitsland).

De Raad adviseert verder om na drie jaar te evalueren of de voorgestelde aanpak een positief effect heeft gehad.

ONDERBOUWING VAN HET ADVIES

1. INLEIDING

De Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren heeft gevraagd om een advies uit te brengen over de problematiek hoe om te gaan met ziek tot wrak vee. Al enige jaren zijn er signalen en voorbeelden dat veehouders te lang 'zelf dokteren' als dieren ziek of gewond raken, waardoor dieren langer lijden dan noodzakelijk is. Daar komt nog bij dat de gewijzigde Europese regelgeving op het gebied van hygiëne en op het gebied van transport van dieren het lastiger maken vee dat meer dan licht ziek, of meer dan licht gewond is, z.g. wrak vee, economisch te verwaarden.

Het doel van het advies is om aan te geven op welke wijze alle betrokkenen die te maken kunnen krijgen met wrak vee, met name veehouders (waaronder mutatis mutandis voor dit advies ook hobbydierhouders worden begrepen), het beste om kunnen gaan met wrak vee, waardoor onnodig lijden van vee zo veel mogelijk wordt voorkomen.

De bescherming van het dierenwelzijn staat in het advies voorop. De in het algemeen bewustzijn levende en ook in artikel 37 van de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren (GWWD) neergelegde beginselen dat ieder dier de nodige zorg dient te krijgen en dat men een dier niet nodeeloos en

uitzichtloos mag laten lijden zijn dan ook kaderstellend voor het advies.

Deze beginselen worden door alle bij de veehouderij betrokken actoren onderschreven, maar kunnen desalniettemin op gespannen voet staan met de economische doelen van de veehouderij, met name waar het gaat om het behalen van een redelijk inkomen door beheersing van de kostprijs, schaalvergroting en rationalisatie van bedrijfsvoering, en het tot waarde brengen van het dier.

Zo kunnen het streven naar zo laag mogelijke kosten, lage prijzen voor de dieren en hun producten de redenen zijn waarom een veehouder bij een ziek of gewond dier niet of niet tijdig de hulp van een dierenarts inroept.

Schaalvergroting en rationalisatie van de bedrijfsvoering kan er toe leiden dat er minder ruimte in de bedrijfsvoering is om een ziek of gewond dier te verzorgen of te laten herstellen. In het gunstigste geval wordt besloten dieren eerder voor de slacht van de hand te doen of er wordt besloten, in het slechtste geval, om het dier aan zijn lot over te laten.

Het streven om een dier tot waarde te brengen kan er toe leiden dat getracht wordt een dier dat wrak is

en eigenlijk op het veehouderijbedrijf uit zijn lijden moet worden verlost, toch, al dan niet via een veemarkt of verzamelplaats, naar een slachthuis te vervoeren. Ook is het mogelijk dat men een dergelijk dier op het veehouderijbedrijf bedwelmt, laat verbloeden om dan naar een slachthuis af te voeren, met de kans dat het dier daar alsnog voor humane consumptie wordt afgekeurd door de keuringsautoriteiten.

In het advies zal ingegaan worden op deze spanningsvelden en de mogelijkheden en onmogelijkheden om de spanning er af te halen dan wel te verminderen.

Bij wrak vee wordt nog wel eens eenzijdig gedacht aan runderen. Echter, de problematiek van wrak vee komt ook voor in de varkens-, geiten- en schapensector. In bijvoorbeeld de pluimveesector en de aquacultuur zijn grootschaligheid en rationalisatie van bedrijfsvoering zover gevorderd dat men in deze sectoren al lange tijd alleen nog preventieve en curatieve diergezondheidszorg op koppelniveau kent. De zorg op individueel dierniveau bestaat feitelijk nog alleen uit het dagelijks verwijderen van dode en zichtbaar ernstig zieke of gewonde dieren. De dilemma's en afwegingen rond wrak vee, zoals die bijvoorbeeld bij herkauwers en varkens optreden, komen in de pluimveehouderij en de aquacultuur daardoor niet in die vorm voor. Deze sectoren worden daarom hier buiten beschouwing gelaten. Dat neemt niet weg dat er overeenkomstige problemen kunnen

bestaan en dat een advies ten aanzien van herkauwers en varkens, bijvoorbeeld over het al dan niet doden van dieren op de boerderij, ook voor deze diergroepen van betekenis kan zijn.

De onderbouwing van het advies is als volgt opgebouwd.

In hoofdstuk 2 worden de belangrijkste wettelijke regels geschetst die van belang zijn voor het beleid ten aanzien van wrak vee.

In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de huidige praktijk en in hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de gevolgen van de nieuwe regelgeving, de knelpunten en aandachtspunten en de daaruit volgende adviezen van de Raad.

Tenslotte wordt ingegaan op voorlichting en handhaving.

2. REGELGEVING

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste wettelijke regels geschetst over wrak vee. Allereerst wordt in paragraaf 2.1. ingegaan op wat onder 'wrak vee' wordt verstaan.

In paragraaf 2.2 wordt ingegaan op de Europese transportregels die per 5 januari 2007 van kracht zijn geworden. De huidige Europese regelgeving, waarop de huidige Nederlandse regelgeving is gebaseerd, wordt vervangen door de nieuwe Europese transportverordening.

In paragraaf 2.3 wordt ingegaan op de Europese hygiëneverordening en daarop gebaseerde of

aanvullende nationale regels. Hierin wordt aangegeven in welke situatie wrak vee nog voor humane consumptie geslacht mag worden.

Deze verordeningen werken rechtstreeks door in de nationale rechtsorde. Andere regelgeving door de nationale overheid is niet mogelijk.

Bij discussie over het doden van dieren op de boerderij hebben we te maken met Europese en nationale regels inzake het bedwelmen en slachten van dieren (paragraaf 2.4) en regels inzake de uitoefening van de diergeneeskunde (paragraaf 2.5).

Tenslotte wordt in par. 2.6 geconcludeerd welke wettelijke kaders er zijn waarbinnen de omgang met wrak vee zich zal moeten bewegen.

Een uitgebreid overzicht van de belangrijkste regelgeving is opgenomen in bijlage 1.

2.1 Definitie “wraak vee”

Wraak vee wordt in het huidige Besluit Dierenvervoer, dat is gebaseerd op de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren, gedefinieerd als: “Vee dat meer dan licht ziek of meer dan licht gewond is”.

2.2. Europese transportregelgeving

Met ingang van 5 januari 2007 is de EU-verordening EG nr. 1/2005 van kracht worden.

Voor het transport van dieren zijn de belangrijkste bepalingen van deze verordening:

1. Dieren mogen alleen getransporteerd worden als deze geschikt zijn bevonden voor de reis.
2. Gewonde of verzwakte dieren zijn in principe niet geschikt voor transport. Dit geldt in het bijzonder als deze dieren:
 - a. niet in staat zijn om zelfstandig te lopen
 - b. een ernstige open wond of een prolaps hebben,
 - c. hoogdrachtig zijn (> 90% van de draagtijd)
 - d. net (<1 week) geworpen hebben.

Echter, licht zieke of licht gewonde dieren kunnen geschikt voor vervoer worden bevonden indien het vervoer geen extra lijden veroorzaakt. In geval van twijfel moet hierbij diergeneeskundig advies gezocht worden.”

3. Dieren die niet meer kunnen gaan staan mogen niet meer liggend worden vervoerd, ook niet onder voorwaarden.
4. De Verordening is grotendeels niet van toepassing op veehouders die hun eigen dieren met hun eigen transportmiddel en niet verder dan 50 km vervoeren en op transport door veehouders van dieren die verplaatst

moeten worden ten gevolge van geografische omstandigheden. Veehouders die dieren willen transporteren met eigen vervoer moeten voldoen aan artikelen 3 en 27.

De bedoeling van de EU met het toestaan aan veehouders van het gebruik van eigen vervoer over een afstand van minder dan 50 kilometer, dan wel voor verplaatsing als gevolg van geografische omstandigheden, is om ruimte te geven aan veehouders om dieren over korte afstanden naar andere bij hun veehouderijbedrijf horende percelen te vervoeren. Het komt regelmatig voor dat een veehouder niet al zijn percelen en stallen op loopafstand van zijn centrale huiskavel heeft liggen en dat hij zijn dieren daarom op een kar achter een tractor over de weg, of in een boot over water, van het ene perceel naar het andere verplaatst.

Artikel 3 van Europese Verordening 1/2005 stelt enkele algemene condities aan het transport van dieren. Onder b is bepaald dat de dieren geschikt moeten zijn om getransporteerd te mogen worden. In hoofdstuk 1 van bijlage 1 is aangegeven dat gewonde, zwakke en zieke dieren niet mogen worden vervoerd. Een wrak dier is per definitie een zwak dier. Wrakke dieren vallen niet onder de uitzondering genoemd in de verordening. Hieruit valt te concluderen dat ook veehouders met eigen vervoermiddel wrak vee (=meer dan licht zieke of meer dan licht gewonde dieren) niet mogen

vervoeren. Voor zowel professionele transporteurs als veehouders met een eigen vervoermiddel gelden dus wat betreft geschiktheid van het vee voor transport dezelfde normen.

Artikel 27 van de verordening bepaalt dat de verantwoordelijke autoriteiten van de EU-lidstaten de naleving van de transportregels moeten inspecteren en hierover jaarlijks aan de Europese Commissie moeten rapporteren. Ook het transport met eigen vervoermiddel door de veehouder zelf over een afstand van minder dan 50 kilometer moet hierin dus worden meegenomen.

2.3 Europese hygiëneverordeningen

Per 1 januari 2006 zijn Verordeningen (EG) nr. 853/2004 en (EG) nr. 854/2004 van kracht. De belangrijkste bepalingen van deze verordeningen ten aanzien van wrak vee zijn:

1. Reguliere slachtplaatsen krijgen onder voorwaarden weer de mogelijkheid om wrakke dieren die geschikt zijn voor menselijke consumptie te ontvangen en te verwerken.
2. Dieren die klinische symptomen van systemische ziekten of sterke vermagering vertonen, mogen niet voor menselijke consumptie worden geslacht.
3. Dieren die voor de slacht bij het slachthuis worden aangeboden, moeten in de regel daar worden geslacht.

4. Vlees van dieren waarbij een noodslachting buiten het slachthuis is uitgevoerd mag alleen voor consumptie worden aangewend wanneer aan een aantal voorwaarden voldaan is. Zo kan een voor het overige gezond dier dat **een ongeval** heeft gehad waardoor het om welzijnsredenen niet levend naar het slachthuis kon worden vervoerd wel worden verwerkt tot vlees geschikt voor humane consumptie als de keuringsautoriteiten dat toestaan. Echter, vlees van deze dieren kan alleen op de nationale markt worden aangeboden (Verordening 853/2004, bijlage 3, sectie 1, hoofdstuk 6, punt 9).
5. De veehouder dient de volgende gegevens in een verklaring aan te leveren aan het slachthuis: identiteit van het dier, toegediende diergeneesmiddelen en andere behandelingen, data van toediening of behandeling en wachttijden
6. Een dierenarts dient een ante-mortem keuring van het dier te verrichten. De dierenarts dient de volgende gegevens in een verklaring aan te leveren: het gunstige resultaat van de ante-mortem keuring, de datum en het tijdstip van en de reden voor de noodslachting, de aard van de door de dierenarts op het dier toegepaste behandeling.

Aangetekend dient te worden dat slechts de VWA keuringsdierenarts juridisch gezien de uiteindelijke

keuringsbeslissing kan en mag nemen en niet de practicus. De practicus is alleen verantwoordelijk voor de door hem opgetekende ante-mortem bevindingen op de noodslachtverklaring.

2.4 Wet op de uitoefening van de diergeneeskunde

De Wet op de uitoefening van de diergeneeskunde bepaalt in artikel 1, lid 1 welke handelingen voorbehouden zijn aan een dierenarts. Artikel 1, lid 4 van deze wet geeft aan dat de minister uitzonderingen kan maken om bepaalde handelingen, verricht bij daartoe aangewezen dieren of daartoe aangewezen categorieën van personen, niet als uitoefening van de diergeneeskunde aan te merken.

Bij ministerieel besluit van 23 september 1991 is een lijst van handelingen in de wet opgenomen die niet worden aangemerkt als uitoefening van de diergeneeskunde. Het doden van wrakke dieren op het bedrijf is niet op deze lijst geplaatst.

2.5 Europese slachtrichtlijn

De Europese slachtrichtlijn (93/119/EG) geeft in artikel 12 aan dat gewonde of zieke dieren ter plaatse moeten worden geslacht of gedood. De bevoegde autoriteit kan echter toestaan dat gewonde of zieke dieren worden vervoerd om

geslacht of gedood te worden, voor zover dit voor de dieren geen extra lijden veroorzaakt.

Hier lijkt een strijdigheid te bestaan met de in hoofdstuk 2.2 beschreven nieuwe EU-transportverordening nr. 1/2005. Deze verordening laat immers geen uitzondering toe voor het vervoeren van wrak vee.

Juridisch gezien is het niet mogelijk om verder te gaan dan een verordening toelaat. De mogelijkheid die de bevoegde autoriteit geboden wordt om een uitzondering te maken op basis van Richtlijn 93/119/EG is daarom niet meer mogelijk. De nieuwe transportrichtlijn heeft de slacht- en dodingsrichtlijn op dit punt overruled.

Ook wordt speciaal ingegaan op de wijze waarop dieren buiten het slachthuis gedood mogen worden. In het kort komt het er op neer dat runderen en éénhoevigen alleen door de dierenarts door middel van een euthanasaat mogen worden gedood, terwijl schapen, geiten en varkens ook eerst door middel van een penschiettoestel mogen worden bedwelmd en vervolgens worden gedood.

De omzetting van dit deel van de Europese regelgeving is gebeurd in het Nederlandse besluit doden van dieren, artikel 12. In artikel 6 is echter vastgelegd dat onder anderen artikel 12 niet van toepassing is indien een dier gedood moet worden ter beëindiging van ondraaglijk lijden van het dier. Wrakke dieren vallen volgens de Raad onder dit

artikel. Dit betekent dat de minister andere personen dan dierenartsen in andere situaties de gelegenheid kan geven tot het bedwelmen en doden van dieren. Artikel 4 geeft wel aan dat dit gedaan moet worden door deskundigen. Voor het doden van dieren in slachthuizen is dit toegestaan aan slachtpersoneel dat met het bedwelmen, slachten of doden is belast.

Aan het doden van dieren op het bedrijf zullen deskundigheidseisen moeten worden gesteld als het doden worden uitgevoerd door iemand anders dan een dierenarts.

2.6 Conclusies wettelijk kader wrak vee

De Raad is van mening dat de huidige definitie van wrak vee goed aansluit bij de nieuwe Europese regelgeving en derhalve geen aanpassing behoeft.

De belangrijkste punten uit de Europese regelgeving zijn in dit kader:

1. Alleen gezonde dieren en dieren die hooguit licht ziek of licht gewond zijn mogen per 5 januari 2007 worden getransporteerd naar een slachthuis.
2. Meer dan licht gewonde en licht zieke dieren (volgens de definitie dus wrakke dieren) mogen in het geheel niet meer levend worden getransporteerd naar een slachtplaats, ook niet door een veehouder zelf met zijn eigen vervoermiddel.

3. Alleen dieren die wrak zijn geworden door een ongeval, op het bedrijf of tijdens het vervoer, waardoor ze niet meer kunnen staan, en die verder gezond zijn mogen worden geslacht voor humane consumptie voor zover goedgekeurd door de keuringsdierenarts en voor zover ze zijn voorzien van de antemortem verklaring van de dierenarts.
4. Dieren die wrak zijn op het veehouderijbedrijf of bij de hobbydierhouder en die afgevoerd moeten worden zullen derhalve op het veehouderijbedrijf of bij de hobbydierhouder moeten worden gedood.
5. De gedode dieren waarvan is toegestaan dat ze mogen worden verwerkt voor menselijke consumptie kunnen daarna, binnen de toegestane wettelijke bepalingen, naar een slachtplaats worden getransporteerd voor verdere verwerking. Het vlees van deze dieren mag alleen op de **nationale** markt worden aangeboden.

3. HUIDIGE PRAKTIJK RONDON WRAK VEE EN GEVOLGEN VAN DE NIEUWE REGELGEVING

In de eerdere, tot 5 januari 2007 geldende transportregelgeving, was het mogelijk om wrakke dieren onder strikte voorwaarden levend te transporteren naar een slachthuis om daar te worden geslacht. Dit gold dus ook voor liggende dieren. Daartoe was het toegestaan dat met

bepaalde hulpmiddelen de dieren op het vervoermiddel kunnen worden geladen en ook op deze wijze op het slachthuis weer kunnen worden afgeladen.

Het vlees van deze dieren kan bij goedkeuring op de **internationale** markt worden afgezet. Vee dat op het bedrijf wordt gedood en verbloed en vervolgens wordt verwerkt mag alleen worden afgezet op de nationale markt.

Van de ongeveer 28.000 runderen die jaarlijks in Nederland op de bijzondere slachtplaatsen ter slachting werden aangeboden werd ongeveer 90% goedgekeurd voor humane consumptie. Dit vlees kon in het internationale handelscircuit worden gebracht. Onbekend is echter hoeveel van deze dieren onder de definitie van wrak vee vallen.

Wel betekent dit dat jaarlijks ongeveer 2800 runderen (ca. 10 %) naar een slachthuis gaan die in feite direct naar de destructie hadden kunnen worden getransporteerd. Daarnaast worden er jaarlijks nog enkele duizenden varkens (beren en zeugen) op de zorgslachterijen aangeboden. Ook hiervan zijn geen exacte cijfers te noemen.

De nieuwe regelgeving zal bij ongewijzigd beleid, er van uitgaande dat jaarlijks hetzelfde aantal dieren wrak wordt, tot gevolg hebben dat er jaarlijks vlees van maximaal ongeveer 25.000 runderen extra op de nationale markt moet worden afgezet. De slachtsector betwijfelt of die ruimte er is om deze hoeveelheid vlees tegen redelijke

marktprijzen op de Nederlandse markt af te zetten. De verwachting is dat uit economische overweging slachthuizen deze op het bedrijf gedode dieren niet willen accepteren en veehouder daardoor gedwongen wordt de aangevoerde dode dieren alsnog ter destructie af te voeren.

4. TRANSPORT, CONSUMPTIE EN DODEN – DILEMMA'S EN PLAN VAN AANPAK VOOR DE TOEKOMST

Iedere veehouder of hobbydierhouder zal regelmatig worden geconfronteerd met (licht) zieke of (licht) gewonde dieren. In bijlage 3 is middels een beslisboom aangegeven welke beslissingen de veehouder zou moeten nemen en welke gevolgen dat kan hebben.

De veehouder moet in die situatie vaststellen of nagaan of een licht ziek of licht gewond dier:

1. eventueel na behandeling kan herstellen of
2. zal verslechteren en dan uiteindelijk moet worden bestempeld als een wrak dier.

Voor de veehouder zal veelal de economische afweging een belangrijke rol spelen. De kosten van de dierenarts, de eventueel benodigde behandeling van het dier en de (tijdelijk) te verwachten productiedaling tegenover de (toekomstige) opbrengsten van het dier zullen hierbij in het algemeen van doorslaggevende betekenis zijn.

De Raad adviseert veehouders om tijdig de dierenarts in te schakelen om hierin te adviseren.

De veehouder/hobbydierhouder blijft echter wel zelf verantwoordelijk voor de beslissing die hij neemt.

Als te verwachten is dat het dier niet meer kan herstellen, dan adviseert de Raad de veehouders ten sterkste om het betreffende dier dan zo spoedig mogelijk levend voor de slacht af te voeren. **Dus bij twijfel: afvoeren.**

Mocht een dier op het bedrijf toch wrak worden, dan adviseert de Raad om het betreffende dier zo snel mogelijk ter destructie af te voeren om het lijden van het dier zo veel mogelijk te beperken.

De Raad vindt dat veehouders uit ethische en economische overwegingen de mogelijkheid moeten krijgen om gezonde dieren die wrak zijn geworden ten gevolge van een ongeval voor de slacht aan te mogen bieden. Onder ongevaldieren moeten die dieren worden begrepen die op het bedrijf gebroken ledematen hebben gekregen en dieren die ten gevolge van een (te) zware geboorte niet meer kunnen staan. Bij de laatste categorie dieren moet wel de additionele eis worden gesteld dat dit dient te gebeuren binnen één dag na de geboorte (anders is er ten eerste sprake van extra laten lijden van een dier en ten tweede wordt het alweer moeilijk om te spreken over een acuut wrak dier dat wrak is geworden ten gevolge van een ongeluk).

De bedrijfsdierenarts zal moeten verklaren dat het in dit geval gaat om een ongevaldier.

De Raad adviseert in de aanpak van wrak vee om alle aandacht te richten op twee pijlers, namelijk:

1. voorkomen dat er wrak vee ontstaat.
2. als er een wrak dier op een bedrijf is ontstaan het desbetreffende dier zo snel mogelijk en op een juiste wijze doden en naar de destructie laten vervoeren, tenzij het een op zich gezond dier betreft dat een ongeval heeft gehad. Deze dieren moeten op het bedrijf worden bedwemd en verbloed en vervolgens worden afgevoerd naar een slachthuis. Dit moet wel binnen de wettelijk toegestane tijd gebeuren.

4.1 Vóórkomen van wrak vee

Op het moment dat een dier nog niet wrak, maar wel licht ziek of licht gewond, zal de veehouder moeten beslissen of hij het dier laat behandelen of het dier afvoert. Op dat moment heeft het dier nog wel een economische waarde.

De Raad adviseert om een samenhangend plan van aanpak gericht op het voorkomen van wrak vee te lanceren waarbij belangrijke items zijn:

1. bewustwording dat wrak vee het imago van de sector schaadt.
2. bewustwording bij veehouders vergroten dat regelmatige veterinaire begeleiding een positieve bijdrage kan leveren aan het verkleinen van de kans op zieke en wrakke dieren. Het liefst minimaal eens per maand een bezoek. Dat bovendien als een dier

aantoonbaar ziek is ook tussendoor één of meerdere bezoek(en) van de dierenarts noodzakelijk is/zijn.

3. duidelijkheid over wanneer een staand dier met een aandoening als niet-wrak dan wel als wrak beschouwd mag worden. In het eerste geval kunnen deze dieren wel levend van een bedrijf worden vervoerd naar een slachthuis, in het tweede geval niet. Hiermee wordt voorkomen dat een ziek dier onnodig hoeft te lijden tijdens transport of dat de situatie voor het dier op het bedrijf slechter wordt. Hierbij kan de werkinstructie van de Voedsel en Warenautoriteit inzake selectie slachtdieren bij de keuring voor het slachten (RA26) als basis dienen (Bijlage .4).
4. een juiste wijze voor het bedwelmen en verbloeden van wrak vee voor vervoer naar het slachthuis en het doden van wrak vee voor afvoer ter destructie.

De hygiëneregelgeving kent een aantal criteria aan de hand waarvan bepaald kan worden of een dier dat van het bedrijf wordt afgevoerd voor consumptie geslacht mag worden. Het gaat dan derhalve niet alleen om wrakke dieren.

In het kort komt het er op neer dat een dier niet voor consumptie mag worden geslacht als het dier:

1. een systemische ziekte heeft, of
2. sterk is vermagerd, of

3. wrak is geworden, maar niet ten gevolge van een ongeval, of
4. is behandeld met medicijnen terwijl de wachttijd nog niet is verstreken.

Verwacht mag worden dat de dierenarts voldoende kennis heeft om te beoordelen of een dier een systemische ziekte heeft of niet.

Verwarring kan ontstaan over het begrip “sterk vermagerd”. De gedachte hierachter is dat als een dier in een dergelijke situatie komt er waarschijnlijk iets met de gezondheid van het dier aan de hand moet zijn en dat die “ziekte” of “aandoening” mogelijk ook gevaarlijk voor de gezondheid van de consument kan zijn of worden.

De keuringsdierenarts kan op basis van de hygiëneverordening een sterk vermagerd dier afkeuren voor humane consumptie. Of bij de keuring het aspect “gezond zijn” een rol speelt is dan ook niet op voorhand te zeggen. De Raad adviseert het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) wel aan om dit aspect bij de keuring een rol te laten spelen.

De Raad vindt het aan de andere kant van belang dat veehouders zich bewust zijn van de mogelijkheid dat sterk vermagerde dieren op het slachthuis worden afgekeurd voor humane consumptie. De Raad vindt het daarom van belang een richtinggevend advies te geven.

Voor verschillende diersoorten (runderen, varkens, schapen en paarden) zijn conditiescores

ontwikkeld. Deze conditiescores geven de beveleedheid van een dier aan. De scores lopen uiteen van 0 (bij schapen) en 1 (runderen, varkens en paarden) tot 5. De scores 0 en 1 geven aan dat de dieren sterk vermagerd zijn.

Om te voorkomen dat een dier onnodig naar een slachthuis wordt vervoerd, adviseert de Raad om als grens voor de term “sterk vermagerd” conditiescore 1 te aanvaarden.

Naarmate de conditie van een dier conditiescore 1 nadert zal de kans op afkeuren groter worden. De Raad adviseert daarom veehouders om een dier met conditiescore 1 aan te houden en eerst te proberen de conditie omhoog te krijgen, alvorens het dier levend wordt afgevoerd naar het slachthuis.

4.2. Inschakelen van de dierenarts

In de eerder genoemde campagne moet volgens de Raad duidelijk worden dat de veehouder zelf tijdig moet handelen en dat de dierenarts een belangrijke adviserende rol kan vervullen.

De Raad heeft in dit advies eerder aangegeven dat het belangrijk is om te stimuleren dat veehouders deelnemen aan een systeem voor regelmatige bedrijfsbezoeken door de dierenarts. Hoewel dat in bepaalde sectoren al algemeen is vindt de Raad dat een dergelijk systeem verder kan worden uitgebreid. De Raad adviseert om toe te werken naar een situatie dat alle veehouders, en liefst ook

hobbydierhouders, een bedrijfsgezondheidsplan voor hun bedrijf op te stellen, in samenwerking met hun dierenarts. Hierin zou onder anderen moeten worden opgenomen met welke regelmaat een dierenarts het bedrijf bezoekt, hoe om te gaan met zieke dieren en het voorkomen van wrak vee. Zowel de landbouworganisaties als Gezonde Dieren zouden, naast de dierenarts, hierbij een belangrijke stimulerende rol kunnen vervullen. De Raad adviseert alle individuele dierenartsen, maar ook de beroepsvereniging, na te gaan op welke wijze zij binnen de dierenartsenpraktijk op een actieve wijze een bijdrage kunnen leveren aan bewustwording en kennis van de veehouders over het omgaan met ziek en wrak vee. De Raad adviseert te bevorderen dat de drempel om in een vroegtijdig stadium hulp van een dierenarts in te roepen wordt verlaagd.

4.3 Het doden van dieren op het bedrijf

Dieren die niet meer in het humane consumptiecircuits mogen worden gebracht (bijvoorbeeld wrakke dieren die niet wrak zijn geworden ten gevolge van een ongeval, sterk vermagerde dieren etc.) zullen als de veehouder beslist om ze af te voeren op het bedrijf moeten worden gedood.

Veel veehouders en hobbydierhouders zullen het doden van dieren op hun bedrijf echter niet graag zien gebeuren. Deze handelingen moeten dan ook

zorgvuldig gebeuren. De vraag is wie de dieren kan en mag doden?

Runderen en éénhoevigen mogen op basis van Europese regelgeving niet op het bedrijf worden gedood, behalve door of in bijzijn van de dierenarts. Het doden van dieren door middel van een euthanasaat is voorbehouden aan dierenartsen. De andere toegestane methode voor schapen, geiten en varkens is het bedwelmen door middel van een penschiettoestel, waarna het dier alsnog zal moeten gedood door het te laten verbloeden.

De Raad verwacht dat de in dit advies aangegeven acties om het aantal wrakke dieren te verminderen waarschijnlijk niet elke veehouder vrijwillig doen besluiten om de aanpak van wrak vee op zijn bedrijf te veranderen.

Het belangrijkste wat dit advies teweeg wil brengen is dat als een wrak dier op een bedrijf aanwezig is, dat het dier dan zo snel mogelijk uit zijn lijden wordt verlost. Daartoe zal het "aantrekkelijk" gemaakt moeten worden om de huidige situatie, waarin het voorkomt dat (vooral kleine) dieren regelmatig aan hun lot worden overgelaten en geen of onvoldoende zorg krijgen danwel door de veehouder worden gedood zonder dat hierop enig zicht of controle is, te laten veranderen.

Eén van de mogelijkheden is om de veehouders de wettelijke mogelijkheid gelegenheid te geven om

wrak vee zelf te mogen doden. Voor het welzijn van het betreffende dier is het van belang dat het doden zorgvuldig gebeurt.

In een aantal landen in Europa is het bepaalde andere personen dan dierenartsen toegestaan dieren op een bedrijf te doden.

In het Verenigd Koninkrijk, Zweden en Denemarken is het toegestaan dat de veehouder zelf het wrak vee doodt. Hiervoor mag hij gebruik maken van een penschiettoestel of een geweer. Het penschiettoestel valt in Nederland, evenals in Zweden, niet onder de wapenwet, maar de munitie wel. In Zweden dient de veehouder het penschiettoestel en de munitie wel via een bepaald kanaal aan te schaffen, waardoor de veehouder in ieder geval geregistreerd is. Het doden moet vervolgens uiteraard wel op een professionele manier gebeuren.

De Raad adviseert, zoals in een aantal andere landen is toegestaan, om te regelen dat veehouders onder voorwaarden gebruik kunnen maken van een penschiettoestel om hun wrakke dieren te bedwelmen. Onlosmakelijk daarvan moet daarna het betreffende dier direct verbloed worden. Wel dient per diersoort een voor die diersoort en grootte van het dier geschikt penschiettoestel worden gebruikt.

De Raad wil er op wijzen dat voorkomen moet worden dat veehouders het penschiettoestel ook gaan gebruiken voor het doden van dieren die niet

wrak zijn, maar die om een andere reden van het bedrijf verwijderd moeten worden en ook niet voor de slacht weg gaan. Ook moet de kwaliteit van het omgaan met het penschiettoestel gewaarborgd worden.

De Raad adviseert daarom aan het gebruik van het penschiettoestel de volgende voorwaarden te stellen:

- De veehouder moet een cursus volgen over het gebruik van het penschiettoestel
- Het moet bij de overheid bekend zijn welke veehouders een penschiettoestel hebben.
- De veehouder mag het penschiettoestel alleen voor dieren van zijn eigen bedrijf gebruiken.
- De veehouder moet een met zijn vaste dierenarts opgesteld bedrijfsgezondheidsplan hebben, waarin o.a. aandacht wordt besteed aan het zoveel mogelijk voorkomen van het ontstaan van wrak vee en aan hoe om te gaan met desondanks wrak geworden vee, waaronder het eventueel doden van een wrak dier.
- De veehouder houdt een duidelijke administratie bij van zelf gedode dieren en stelt de data beschikbaar voor controle en landelijke evaluatie over een aantal jaren.
- Het gebruik van munitie voor het penschiettoestel moet worden toegestaan, onder voorwaarde dat deze alleen via een speciaal kanaal kunnen worden aangeschaft,

(bijvoorbeeld de politie) en alleen als de cursus is gevolgd en het bekend is bij de overheid welke veehouder het penschiettoestel mogen gebruiken.

De Raad vindt dat deze toepassing onder deze voorwaarden maatschappelijk gezien een verbetering is in vergelijking met de huidige situatie.

Hoewel het bovenstaande in principe voor alle dieren geldt, dus ook voor kleine dieren, zal het in de praktijk lastiger zijn om de kleine dieren met een penschiettoestel te bedwelmen.

Het is mogelijk dat voor kleine dieren ook andere bedwelmingsmethoden toepasbaar zijn op het bedrijf. Om na te gaan of andere methoden gebruikt kunnen worden door de veehouder zelf zal onderzoek nodig zijn. De Raad adviseert om in het kader van de op stapel staande discussie in Europees verband over aanpassing van de Richtlijn doden van dieren te bespreken of andere methoden toegestaan kunnen worden.

In het Verenigd Koninkrijk mag een aantal chauffeurs van destructiewagens ook de wrakke dieren doden. De Raad adviseert om die mogelijkheid niet op te nemen, omdat in Nederland de destructiewagens niet het erf op mogen komen en met de mogelijkheid dat de veehouder zelf of de dierenarts een wrak dier mag doden er voldoende

mogelijkheden zijn om een wrak dier te doden. Het laatste is tevens een argument om andere derden (bijvoorbeeld veehandelaren) geen toestemming te geven om het penschiettoestel te gebruiken³.

De Raad adviseert toe te staan dat veehouders alleen onder toezicht van de dierenarts dieren die wrak zijn geworden ten gevolge van een ongeval, en waarvan het karkas tot waarde kan worden gebracht, bedwelmen en doden. De dierenarts moet immers toch het dier zien om een verplichte ante-mortem verklaring op te stellen.

Voor dieren die naar de destructor gaan is het inschakelen van de dierenarts minder urgent, als wordt voldaan aan de eerder gestelde bekwaamheidseisen van de veehouder.

4.4. Doden van wrakke dieren op het slachthuis

Tijdens het transport van vee kan de algehele conditie van dieren verslechteren waardoor dieren bij aankomst op het slachthuis niet lopend van de wagen kunnen komen. In dit geval is artikel 8, lid 2, van het besluit doden van dieren van toepassing.

³ De Nederlandse Bond voor Handelaren in Vee (NBHV) vindt dat ook anderen dan alleen veehouders het penschiettoestel moeten kunnen gebruiken, omdat de noodzaak om eigen vee te doden weinig voorkomt, daardoor de veehouder weinig ervaring opdoet en hij er tevens moeite mee heeft om eigen vee te doden. De huidige praktijk zal volgens de NBHV niet veranderen.

Dit artikel bepaalt dat dieren die niet kunnen lopen, niet naar de slachtplaats mogen worden gesleept, maar ter plaatse moeten worden gedood, of, indien dat mogelijk is en geen onnodig lijden veroorzaakt, op een wagentje of een rijdend plateau naar het lokaal voor noodslachtingen worden vervoerd.

De Raad adviseert om de aanwezige keuringsdierenarts te laten beoordelen of het dier niet kan lopen ten gevolge van een ongeval of dat het een andere oorzaak moet hebben. In het laatste geval zal het dier op de wagen geëuthanaseerd moeten worden door de dierenarts. In het andere geval kan het dier worden bedwelmd en verbloed om vervolgens te worden geslacht.

Indien er op het moment van uitladen geen keuringsdierenarts aanwezig is, dan moet worden gehandeld overeenkomstig het besluit doden van dieren, artikel 8, lid 2.

4.5 Het verwaarden van vlees van wrak vee

Onder de vigerende Europese regelgeving is het niet toegestaan om het vlees van door een ongeval wrak geworden dier op de internationale markt af te zetten.

De Raad adviseert om in Europees verband de mogelijkheid wel te bieden om dit vlees op de internationale markt af te zetten, omdat het gaat om vlees van in principe gezonde dieren. Immers, de voorwaarde voor het slachten van wrak vee is dat de dieren verder gezond zijn. In principe is er

derhalve geen onderscheid met gewone gezonde dieren die geslacht worden. Een onderscheidend stempel voor vlees van wrakke dieren ten opzichte van vlees van gewonde gezonde dieren is derhalve ook niet logisch.

De Raad adviseert de minister van LNV om in de Europese Unie er voor te pleiten dat de huidige eis in Verordening (EG) nr. 854/2004 dat “zulk vlees mag alleen op de markt worden gebracht in de lidstaat waar de slacht plaatsvindt en met inachtneming van de nationale wetgeving” wordt geschrapt of wordt aangepast in lijn met het advies van de Raad.

Tot slot constateert de Raad dat bij bedwelmen en verbloeden op de boerderij de veehouder momenteel geen recht kan doen gelden op een slachtpremie, in tegenstelling tot bij slachten op het slachthuis. Daarom adviseert de Raad aan de minister van LNV om te bewerkstelligen dat de veehouder voor dieren die op de boerderij worden bedwelmd en verbloed voor afzet via het slachthuis, ook slachtpremie kan ontvangen. Deze slachtpremies moeten ook meetellen bij een mogelijke, toekomstige opgaan van slachtpremies in de éénbedrijfstoelage .

5. VOORLICHTING

Voor de professionele houderij zijn er voldoende mogelijkheden om de problematiek ter discussie te stellen en een voorlichtingscampagne te voeren. De Raad adviseert de overheid om op dit

onderwerp de hobbydierhouders actief te betrekken en te stimuleren.

De Raad adviseert om te komen tot een gezamenlijke, onderling afgestemde voorlichtings-campagne te komen, waaraan de professionele houderij, de hobbydierhouderij, de beroepsgroep van dierenartsen, de organisaties van slachterijen, de dierenbescherming-organisatie(s) en, waar nodig, de overheid mee doen.

6. HANDHAVING

De Raad adviseert om niet meer regelgeving te maken dan strikt noodzakelijk is op basis van de Europese regelgeving. Extra regels resulteren gewoonlijk in meer handhavinglasten. Wel wil de Raad erop wijzen dat de nieuwe, strengere Europese regels mogelijk gaan leiden tot het zoeken naar mogelijkheden om wrak vee toch illegaal in het slachtcircuit te krijgen.

De Raad wil de minister van LNV daarom adviseren er alles aan te doen om er voor te zorgen dat de regelgeving zo strikt mogelijk wordt nageleefd.

De Raad acht het verder van belang dat tussen Nederland en de omliggende landen een zo groot mogelijke uniformiteit wordt gehanteerd ten aanzien van de handhaving en de controle. Hiermee kan worden voorkomen dat het aantrekkelijk wordt om te proberen wrak vee naar de buurlanden te vervoeren.

De Raad adviseert daarom om hierover goede contacten te onderhouden en hierover afspraken te maken met de buurlanden (met name België en Duitsland).

LITERATUURLIJST

1. Verordening (EG) nr.1/2005 van de Raad van 22 december 2004 inzake de bescherming van dieren tijdens het vervoer en daarmee samenhangende activiteiten en tot wijziging van de Richtlijnen 64/432/EEG en 93/119/EG en van Verordening (EG) nr. 1255/97.
2. Verordening (EG) nr. 853/2004, van 29 april 2004 houdende vaststelling van specifieke hygiënevoorschriften voor levensmiddelen van dierlijke oorsprong.
3. Verordening (EG) nr. 854/2004 van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2004 houdende vaststelling van specifieke voorschriften voor de organisatie van de officiële controles van voor menselijke consumptie bestemde producten van dierlijke oorsprong.
4. Richtlijn 93/119/EU van de Raad van de Europese Unie van 22 december 1993 inzake de bescherming van dieren bij het slachten of doden.
5. Wet van 21 maart 1990, Stb. 214, houdende regelen met betrekking tot de uitoefening van de diergeneeskunde.
6. Wet van 24 september 1992, houdende vaststelling van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren
7. Besluit van 28 oktober 1994, houdende regelen omtrent het vervoer van dieren⁴.
8. Besluit van 16 mei 1997, houdende regelen ter zake van het doden van dieren⁵.
9. Werkinstructie van de Voedsel en Warenautoriteit inzake selectie slachtdieren bij de keuring voor het slachten (RA26).

⁴ Dit besluit is per 5 december 2006 ingetrokken en vervangen door de nieuwe regelgeving gebaseerd op Verordening (EG) nr. 1/2005.

⁵ Dit besluit is per 5 december 2006 ingetrokken en vervangen door de nieuwe Europese slacht- en dodingsrichtlijn.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1 REGELGEVING

Veel wetgeving die betrekking heeft op de omgang met en het transport van wrakke dieren is terug te vinden in de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren, het Besluit Dierenvervoer en de Verordeningen (EG) nr. 852/2004 en nr. 853/2004. Deze hygiëneverordeningen zijn vanaf 01/01/2006 van kracht geworden. Verder zal op 5 januari 2007 de transportverordening EG nr. 1/2005 van kracht worden. Hieronder zijn uit bovengenoemde wetgeving delen weergegeven die relevant zijn met betrekking tot de omgang met en transport van wrakke dieren.

Gezondheids- en welzijnswet voor Dieren

Art. 36

- 1^e lid: "Het is verboden om zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken dan wel de gezondheid of welzijn van een dier te benadelen."
- 2^e lid: Het is verboden een koe met overvolle uier te vervoeren of op een markt of openbare verkoping ter verkoop aan te bieden.
- 3^e lid: "Een ieder is verplicht hulpbehoevende dieren de nodige zorg te verlenen." : Zorgplicht.

Art. 37: "Het is de houder van een dier verboden een dier de nodige verzorging te onthouden."

Besluit Dierenvervoer

- Definitie van wrak vee: "vee dat meer dan licht ziek of meer dan licht gewond is".

Met als toelichting bij Art. 5. Algemene ziekteverschijnselen die zich bijvoorbeeld kunnen uiten in een duidelijke temperatuursverhoging en/of ernstige vermagering, niet kunnen staan, botbreuken die de beweging belemmeren, sterk verwaarloosde klauwen, acute gewrichtsontstekingen, uitgebreide verwondingen, verlammingen.

- Meer dan licht gewonde of licht zieke dieren alleen onder voorwaarden te vervoeren naar dierenarts of noodslachtplaats
- Als het vervoer onnodig lijden of een slechte behandeling veroorzaakt, mogen dieren alleen ter speciale noodslachting afgevoerd worden”. Hierbij wordt de levende keuring door de praktiserend dierenarts uitgevoerd waarna deze het dier bedwelmt en verbloedt. Belangrijkste voorwaarde is dat geen onnodig lijden plaats vindt.
- Onnodig lijden kan eventueel voorkomen worden door te voldoen aan art. 10 t/m 14 van het Besluit zoals het gebruik van een passend hulpmiddel (art. 11). Met nadruk op het woordje “kan”. Dit houdt in dat niet, indien maar voldaan wordt aan deze voorwaarden, daarmee onnodig lijden per definitie wordt voorkomen.

Transportverordening EG nr. 1 /2005

- “Dieren mogen alleen getransporteerd worden als deze geschikt zijn bevonden voor de reis. De omstandigheden moeten daarbij zo zijn dat onnodig lijden wordt voorkomen”
- Gewonde of verzwakte dieren zijn in principe niet geschikt voor transport. Dit geldt in het bijzonder als deze dieren: niet in staat zijn om zelfstandig te lopen zonder pijn of zonder hulp kunnen lopen, in het geval van een ernstige open wond of prolaps, hoogdrachtige dieren (> 90% van de draagtijd) en dieren die net (<1 week) geworpen hebben. Echter, licht zieke of licht gewonde dieren kunnen geschikt voor vervoer worden bevonden indien het vervoer geen extra lijden veroorzaakt. In geval van twijfel moet hierbij veterinaire advies gezocht worden.”
- Voor het vervoer van dieren dat veehouders met behulp van landbouwvoertuigen of hun toebehorende vervoermiddelen verrichten wanneer de geografische omstandigheden voor bepaalde diersoorten vervoer ten behoeve van seizoensgebonden verweiding vereisen en voor het vervoer waarbij veehouders hun eigen dieren in hun eigen vervoermiddelen over een afstand van ten hoogste 50 km van hun bedrijf verplaatsen, zijn alleen de artikelen 3 en 27 van de Verordening van toepassing.
- In artikelen 3 en 27 van de Verordening van toepassing waarin onder andere gesteld wordt dat de dieren niet onnodig mogen lijden, dat de dieren geschikt zijn voor de reis, dat het vervoersmiddel moet voldoen aan bepaalde eisen en dat de dieren voldoende water, eten en rust krijgen.

Hygiëneverordeningen

Tot 01/01/2006 mochten wrakke dieren alleen op bijzondere slachtplaatsen aangeboden worden. Met de invoering van de nieuwe hygiëneverordeningen per 1/1/2006 krijgen reguliere slachtplaatsen onder de volgende voorwaarden weer de mogelijkheid om wrakke dieren die geschikt zijn voor menselijke consumptie te ontvangen en te verwerken.

- “Voor het slachten van zieke en verdachte dieren moet een slachthuis beschikken over afsluitbare voorzieningen. Een dergelijke afsluitbare voorziening is niet absoluut noodzakelijk indien de betrokken dieren worden geslacht in andere daartoe door de bevoegde autoriteit erkende inrichtingen of na beëindiging van de normale slachtwerkzaamheden.” (Bijlage III, Hoofdstuk II, lid 7 Verordening (EG) nr. 853/2004)
- “Indien het slachthuis niet over afsluitbare voorzieningen voor het slachten van zieke of verdachte dieren beschikt, dienen de voorzieningen voor het slachten van deze dieren onder officieel toezicht te worden gereinigd, gewassen en ontsmet, voordat het slachten van andere dieren wordt hervat”. (Bijlage III, Hoofdstuk IV, lid 20 Verordening (EG) nr. 853/2004)
- Dieren die klinische symptomen van systemische ziekten **of sterke vermagering vertonen**, mogen niet voor menselijke consumptie worden geslacht.
- Dieren die voor de slacht bij het slachthuis worden aangeboden, moeten in de regel daar worden geslacht. (Bijlage I, sectie II, Hoofdstuk III, Verordening (EG) nr. 854/2004)
- Vlees van dieren waarbij een noodslachting buiten het slachthuis is uitgevoerd mag alleen voor consumptie worden aangewend wanneer aan de volgende voorwaarden voldaan is:
 - Een voor het overige gezond dier moet een ongeval hebben gehad waardoor het om welzijnsredenen niet naar het slachthuis kon worden vervoerd.
 - Een dierenarts dient een ante-mortem keuring van het dier te verrichten.
- Het bedwelmd en verbloede dier moet zonder nodeloos uitstel onder hygiënische omstandigheden naar het slachthuis worden vervoerd. Maag en darmen mogen ter plaatse onder toezicht van de dierenarts worden verwijderd, evenwel zonder verdere uitslaching. Verwijderde ingewanden moeten het geslachte dier naar het slachthuis vergezellen en worden aangeduid als afkomstig van dat dier.
- Indien er tussen de slacht en de aankomst bij het slachthuis meer dan twee uur verstrijkt, moet het dier gekoeld worden vervoerd wanneer de weersomstandigheden dit vereisen.

- De veehouder dient de volgende gegevens in een verklaring aan te leveren aan het slachthuis: identiteit van het dier, toegediende diergeneesmiddelen en andere behandelingen, data van toediening of behandeling en wachttijden
- De dierenarts dient de volgende gegevens in een verklaring aan te leveren: het gunstige resultaat van de ante-mortem keuring, de datum en het tijdstip van en de reden voor de noodslachting, de aard van de door de dierenarts op het dier toegepaste behandeling.
- Aangetekend dient te worden dat slechts de VWA keuringsdierenarts de uiteindelijke keuringsbeslissing kan en mag nemen en niet de practicus. De practicus is alleen verantwoordelijk voor de door hem opgetekende ante-mortem bevindingen op de noodslachtverklaring.
- Exploitanten van levensmiddelenbedrijven mogen vlees van dieren waarbij een noodslachting is uitgevoerd, niet op de markt brengen tenzij het een speciaal gezondheidsmerk draagt, dat niet verward kan worden met het gezondheidsmerk aangebracht overeenkomstig Verordening (EG) nr. 854/2004 of het identificatiemerk als bedoeld in bijlage II, sectie I, van deze verordening. Zulk vlees mag alleen op de markt worden gebracht **in de lidstaat waar de slacht plaatsvindt** en met inachtneming van de nationale wetgeving.

Wet op de uitoefening van de diergeneeskunde

BEGRIPSBEPALINGEN

Art. 1. In deze wet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

- Operatie: instrumentale ingreep bij dieren, gepaard gaande met verbreking van de natuurlijke samenhang van levende weefsels, het afnemen van bloed daaronder begrepen;
- Uitoefening van de diergeneeskunde: het als beroep verrichten van een of meer der navolgende handelingen:
 - a. het onderzoeken van een dier, het voorschrijven of toepassen van een behandeling, operatie daaronder begrepen, bij een dier, één en ander voor zover zulks strekt ter voorkoming of genezing van een infectieziekte of een parasitaire ziekte bij dat dier dan wel ter genezing, leniging, onderkenning of opheffing van een aandoening, ziekte, ziekteverschijnsel, in- of uitwendig letsel, pijn of gebrek bij dat dier;
 - b. het toepassen bij een dier van algemene of plaatselijke verdoving, bedwelming in slachterijen of slachthuizen daaronder niet begrepen;

- c. het verlenen van hulp met betrekking tot de geboorte of verwijdering van een vrucht van een dier, waaronder begrepen het verrichten van daarmede verband houdende operaties;
- d. het onvruchtbaar maken van een dier;
- e. het verrichten op een gezond dier van andere operaties dan die welke behoren tot de onder c en d genoemde handelingen

4. Bij algemene maatregel van bestuur kan worden bepaald dat voor de toepassing van deze wet en de daarop berustende bepalingen in die maatregel aangewezen handelingen, verricht bij daarbij aangewezen dieren of door daarbij aangewezen categorieën van personen, niet als "uitoefening van de diergeneeskunde" worden aangemerkt.

Besluit doden van dieren

Artikel 3: Bij het verplaatsen, onderbrengen, fixeren, bedwelmen, slachten of doden wordt de dieren elke vermijdbare opwinding of pijn of elk vermijdbaar lijden bespaard.

Artikel 4: Het verplaatsen, onderbrengen, fixeren, bedwelmen, slachten of doden van dieren wordt uitgevoerd door personen die de nodige kennis en vaardigheden bezitten om de taken humaan en doeltreffend uit te voeren.

Artikel 6 : De artikelen 5, 12, 13 en 15 zijn niet van toepassing indien een dier gedood moet worden:

- a. ter beëindiging of voorkoming van onmiddellijk gevaar voor mens of dier;
- b. ter beëindiging van ondraaglijk lijden van het dier;
- c. in het kader van de bestrijding van een besmettelijke dierziekte.

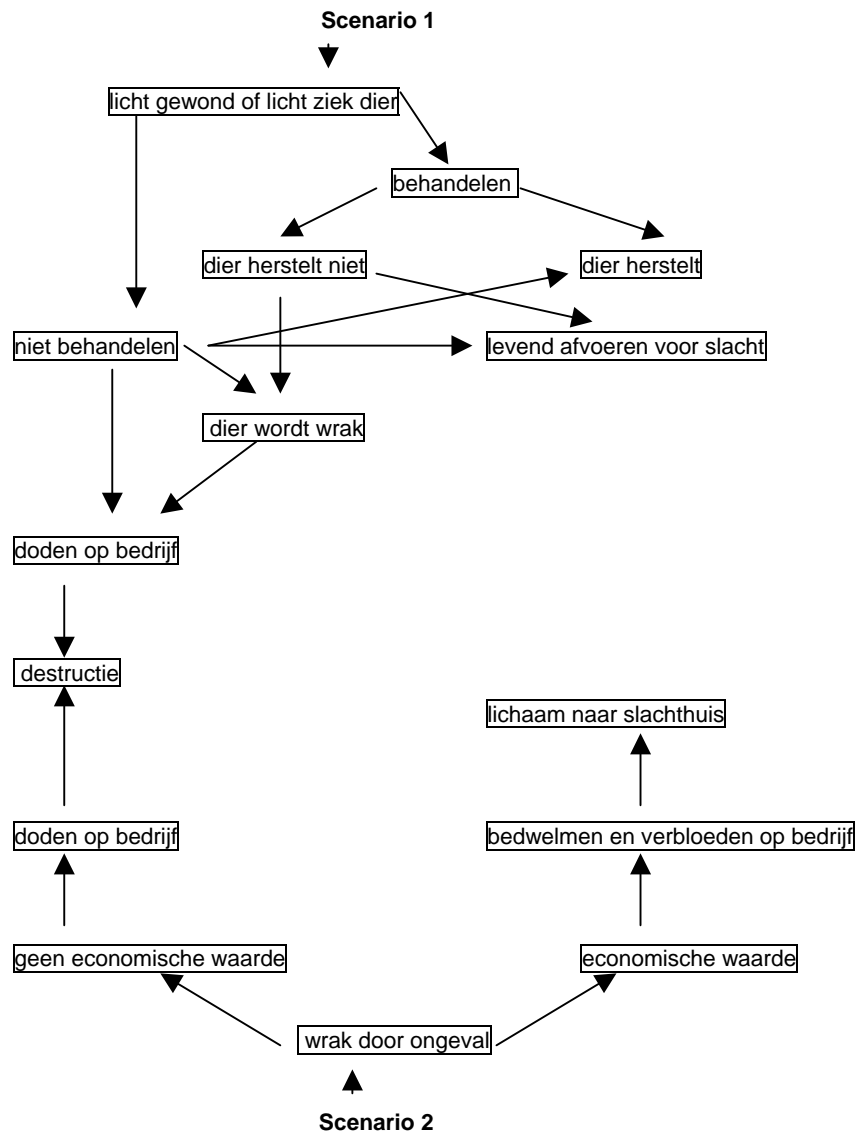
Artikel 12: 1. Het is verboden buiten het slachthuis rundvee, eenhoevigen of loopvogels te slachten of te doden.

2. De artikelen 9, 10 en 11 zijn van overeenkomstige toepassing op het buiten het slachthuis slachten en doden van andere productiedieren dan de in het eerste lid bedoelde dieren, met dien verstande dat varkens, geiten en schapen uitsluitend worden gedood door de dieren te slachten na voorafgaande bedwelming met een penschiettoestel.

BIJLAGE 2: SAMENSTELLING WERKGROEP WRAK VEE

B. v. d. Berg	Dierenbescherming
P. Bours	LNV- DL
G. Vrieze	LNV-AID
J. Klessens	COV
A.J.G. den Hertog	KNMvD
P. Thijsse	NBHV
K.J. Osinga	LTO
J. Cremer	VWA
Mevr. A.A. de Vries	PVE
L. Westgeest	VSV
S.J. Beukema (voorzitter)	RDA

BIJLAGE 3: BESLISBOOM VEEHOUDER / DIERENARTS

BIJLAGE 4 OVERZICHT VAN PUBLICATIES

Onderstaand overzicht betreft de publicaties van de Raad vanaf 2002. Een overzicht van eerdere door de Raad uitgebrachte adviezen kan worden opgevraagd bij het secretariaat van de Raad of is te vinden op www.raadvoordierenaangelegenheden.nl.

PUBLICATIES IN 2006:

RDA 2006/01	Gedeelde zorg – Actieplan (publicatie Forum Welzijn Gezelschapsdieren)
RDA 2006/02	Gedeelde zorg – Feiten en cijfers (publicatie Forum Welzijn Gezelschapsdieren)
RDA 2006/03	Mogelijkheden tot versoepeling van het verbod op het hergebruik van dierlijke eiwitten
RDA 2006/04	Natuurlijk gedrag van melkvee en vleeskalveren
RDA 2006/05	Natuurlijk gedrag van varkens
RDA 2006/06	Natuurlijk gedrag van legkippen en vleeskuikens
RDA 2006/07	Hoogproductief melkvee: grenzen aan de groei?
RDA 2006/08	Dromedaris als productiedier
RDA 2006/09	Evaluatie en toekomst van het Europese diergezondheidsbeleid
RDA 2006/10	Positieflijsten

Jaarverslag 2005

PUBLICATIES IN 2005:

RDA 2005/01	De rol van wild bij de insleep en verspreiding van klassieke varkenspest en mond- en klauwzeer in Nederland
RDA 2005/02	Immunosterilisatie als een alternatief voor de huidige wijze van castratie in de varkenshouderij
RDA 2005/03	Maintaining or improving farm animal welfare in the light of increasing trade liberalisation and globalisation: a contradiction in terms?
RDA 2005/04	Het houden van potentieel gevaarlijke diersoorten als gezelschapsdier

- RDA 2005/05 Implicaties van de door EFSA geformuleerde opinie over het bedwelmen en doden van de belangrijkste productiedieren voor richtlijn 93/119/EG en het Nederlandse standpunt ten aanzien van deze richtlijn.
- RDA 2005/06 I&R hobbydieren/definitie gezelschapsdieren
- RDA 2005/07 De erkende dierenarts
- RDA 2005/08 Advies over de wintersterfte 2004-2005 van grote grazers in de Oostvaardersplassen
- RDA 2005/09 Inventarisatie van de stand van zaken met betrekking tot ingrepen bij pluimvee

Jaarverslag 2004

PUBLICATIES IN 2004:

- RDA 2004/01 Dierziektebeleid met draagvlak – Advies over de bestrijding van zeer besmettelijke dierziekten; deel 2 – Onderbouwing van het advies
- RDA 2004/02 Herinrichting van het distributie- en kanalisatiesysteem van diergeneesmiddelen in Nederland
- RDA 2004/03 Negatief- en positieflijst voor vissen, reptielen en amfibieën ter invulling van artikel 33 van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren
- RDA 2004/04 Bestialiteit
- RDA 2004/05 Strategieën om te komen tot een efficiëntere opsporing van besmettelijke, aangifteplichtige dierziekten
- RDA 2004/06 Verkenning van de toekomstperspectieven voor agroproductieparken in Nederland

Jaarverslag 2003

PUBLICATIES IN 2003:

- RDA 2003/01 Advies omtrent dierziekten en zoönosen, waarvoor hobbymatig gehouden dieren vatbaar zijn en als drager kunnen fungeren, die een bedreiging kunnen vormen voor de gezondheid van mensen en bedrijfsmatig gehouden dieren en die in het kader van grote bestrijdingscampagnes relevant zijn
- RDA 2003/02 Wet- en regelgeving omtrent hobbydieren

- RDA 2003/03 Mogelijke dierenwelzijnproblemen in de paardenhouderij
- RDA 2003/04 Zorgen voor je paard
- RDA 2003/05 Criteria voor dodingsmethoden voor paling en meerval
- RDA 2003/06 Het doden van drachtige grote landbouwhuisdieren
- RDA 2003/07 Negatief- en positieflijst voor zoogdieren en vogels ter invulling van artikel 33 van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren
- RDA 2003/08 Dierziektebeleid met draagvlak – Advies over de bestrijding van zeer besmettelijke dierziekten; deel 1 – Advies

Jaarverslag 2002

PUBLICATIES IN 2002:

- RDA 2002/01 Minimum welzijnseisen tijdens bestrijdingscampagnes
- RDA 2002/02 Fokken met recreatiedieren (1)
- RDA 2002/03 Fokken met recreatiedieren (2)
- RDA 2002/04 Advies aan de Directeur Landbouw van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij inzake een plan van aanpak voor de bestrijding van aangeboren afwijkingen bij katten
- RDA 2002/05 Een toetsingskader en toelatingsprocedure voor aanwijzing van nieuwe voor productie te houden vissoorten